49. Bazhan, O. (1997). Public movement for the legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church in Ukraine in the 60–80's. *Istoriia Ukrainy: Malovidomi imena, podii, fakty (History of Ukraine: Little-known Names, Events, Facts) 2,* 174–193 (in Ukr.).

50. Pashchenko, V. O. (2001). *Orthodoxy in the modern history of Ukraine.* Part 2. Poltava: Poltava (in Ukr.).

51. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, description 24, file 5205.

52. Voloshyn, Y. (1999). «Self-abolition» of Uzhhorod Union: to the 50-th anniversary of attempt to liquidate Catholic Church in Transcarpathia. *Liudyna i svit (Person and the World), 1,* 34–38 (in Ukr.).

53. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, description 24, file 5488.

54. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, description 70, file 2570.

55. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, fund 4648, description 1, file 446.

56. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, fund 4648, description 1, file 449.

57. Pashchenko, V. (2002). Hnat Soltis: Pages of unwritten biography. *Liudyna i svit (Person and the world), 3,* 47–54 (in Ukr.).

УДК 947.7+929

Деревінський В. Ф.**,
доктор історичних наук, професор,
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
Київ, Україна. vasyldr@ukr.net

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ В. ЧОРНОВОЛА

Анотація. *В статті розглянуто ідейні засади зовнішньополітичної діяльності України з погляду одного з провідних українських політичних діячів 1990-х років В'ячеслава Чорновола. Серед пріоритетних напрямів для В. Чорновола стало забезпечення добросусідських відносин з країнами-сусідами України та утвердження послідовної участі Української держави в загальноєвропейському інтеграційному процесі. Зовнішньополітичні пріоритети мали унеможливити повернення України до тоталітаризму й відновлення Російської імперії з її одвічним військовим протистоянням із Заходом; сприяти побудові безпечної, заможної Європи через послідовну участь в загальноєвропейському процесі України. Йдеться також про вивчення В. Чорноволом державотворчого досвіду інших країн з метою напрацювання концепції формування державного устрою України. Підтримуючи ідею децентралізації влади в Україні та розширення самоврядних повноважень місцевих органів влади В.Чорновіл пропонував використати у вітчизняній практиці елементи державного устрою таких країн як Німеччина та США. В цих країнах, на думку В. Чорновола, перерозподіл повноважень між центром і регіонами проведений таким чином, що можуть співіснувати впливові центральні та місцеві органи влади, які спираються на самодостатні громади як носії інтересів громадян та основоположні чинники демократичних тенденцій суспільної організації .*

Ключові слова: *В. Чорновіл, європейський вибір, ЄС, НАТО, співдружність.*

* Derevinskyi V.F., Doctor of historical sciences, Professor, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine. vasyldr@ukr.net

FOREIGN POLICY PRIORITITIES OF V. CHORNOVIL

Аннотация. *В статье рассмотрены идейные основы внешнеполитической деятельности Украины с позиции одного из ведущих украинских политических деятелей 1990-х годов Вячеслава Черновола. Среди приоритетных направлений для В.Черновола стало обеспечение добрососедских отношений со странами-соседями Украины и утверждение последовательного участия украинского государства в общеевропейском интеграционном процессе. Внешнеполитические приоритеты ориентировались на предотвращение возврата Украины к тоталитаризму и восстановления Российской империи с ее вечным военным противостоянием с Западом; на содействие построению безопасной, обеспеченной Европы как следствия последовательного участия в общеевропейском процессе Украины. Речь идет также об изучении В. Черноволом государственного опыта других стран с целью выработки концепции формирования государственного устройства Украины. Поддерживая идею децентрализации власти в Украине и расширения полномочий на самоуправление местных органов власти, В.Черновол предлагал использовать в отечественной практике элементы государственного устройства таких стран, как Германия и США. В этих странах, по мнению В.Черновола, перераспределение полномочий между центром и регионами осуществлено таким образом, что могут сосуществовать влиятельные центральные и местные органы власти, которые опираются на самодостаточные гражданские сообщества как носители интересов граждан и основополагающие факторы демократических тенденций общественной организации.*
Ключевые слова: *В. Черновол, европейский выбор, ЕС, НАТО, содружество.*

Abstract.*The article is dealing with ideological foundations of foreign policy of Ukraine on the viewpoint of one of the leading Ukrainian political doers of the 1990-s Viacheslav Chornovil. Within priorities for V.Chornovil there were ensuring good- neighbouring relations with states-neighbours of Ukraine and establishing successive participation of Ukrainian state in all-European integration process. Foreign policy priorities had to make it impossible for Ukraine to return to totalitarianism and to renovate Russian empire with its everlasting military opposition to the West; had to favor establishing secure and well-being Europe under consistent participation in all-European process of Ukraine. It is said also about studying by V.Chornovil of state-building experience of other states with aim to elaborate conception of forming state structure of Ukraine. Supporting an idea of authority decentralization in Ukraine and spreading self-governing commissions of local organs of power, V.Chornovil proposed to use in domestic practice elements of state structure of such countries as Germany and the USA. To V. Chernovil's mind redistribution of power commission in this countries between center and regions is made by so way that influential central and local organs of power can coexist basing on self-sufficient communities as representatives of interests of civilians and as a founding factors of democratic tendencies of social organization.*
Key words: *V. Chornovil, European choice, EU, NATO, commonwealth.*

Постановка проблеми. Питання збереження і посилення позицій України на міжнародній арені, вироблення дієвих механізмів зовнішньополітичної діяльності, формування пріоритетних напрямків зовнішньополітичного спрямування перебуває сьогодні на порядку денному в українського політикуму і суспільства. В цьому контексті зацікавлення становить розгляд ідейних засад зовнішньополітичної діяльності одного з провідних українських політичних діячів 1990-х років В'ячеслава Чорновола.

Аналіз попередніх досліджень. Незважаючи на масштаб постаті В. Чорновола та його значний внесок у процес національного відродження і державотворення українського народу, до останнього часу наукових досліджень про нього та його діяльність фактично не було. Життєдіяльність В. Чорновола як наукова проблема перебуває лише на початковому етапі ретельного дослідницького вивчення. На сьогодні історіографію наповнила низка публікацій про В. Чорновола [1-2], однак немає ґрунтовних студій про його зовнішньополітичні ідеї та діяльність.

Мета статті. Провести осмислення пріоритетних засад зовнішньополітичної діяльності В. Чорновола. Його так званої міжнародної неурядової дипломатії.

Основні результати дослідження. Велику увагу В. Чорновіл приділяв розгортанню зовнішньополітичної діяльності. Під час своєї громадсько-політичній роботи або на посаді голови провідної української національно-демократичної політичної партії 1990-х років — Народного Руху України (НРУ) — він вів своєрідну неурядову дипломатію. Завданням якої було витворити зону миру і стабільності на всьому периметрі кордонів України [3].

В'ячеслав Чорновіл зустрічався з відомими політичними діячами світу. Мав зустрічі з Президентом Чехії В. Гавелом, колишнім Президентом США Р. Рейганом, колишнім прем'єр-міністром Великої Британії М. Тетчер та іншими [4]. Остання у 1998 р. прийняла запрошення В. Чорновола приїхати в Україну.

Значно зріс міжнародний авторитет очолюваного В. Чорноволом НРУ, поглиблювалася співпраця з політичними партіями інших країн. Особливо дружні взаємини склалися в Руху з Консервативною партією Великої Британії, Демократичною та Республіканською партіями США, литовськими консерваторами, Угорським демократичним форумом, польською Унією вольності. Активісти НРУ знайомилися з політичними системами та діяльністю партій Великої Британії й Литви, США та Угорщини, Польщі й Росії.

Лідер НРУ відстоював не лише національні інтереси України, а й дбав про розвиток і захист демократії та прав людини в інших країнах. У зверненнях до керівництва Білорусі, Вірменії, Грузії закликав припинити переслідування опозиції та відмінити судові вироки її представникам. З проханням допомоги до лідера НРУ зверталися представники опозиційних сил інших країн. Зокрема сербського опозиційного руху «Заєдно», демократичної опозиції Узбекистану та ін. Звертався до В. Чорновола за підтримкою усунутий від влади Президент Грузії З. Гамсахурдія. Відповідно, авторитет Руху й України загалом посилювавсь у Європі та світі.

Виступав В. Чорновіл і на захист чеченського народу, організував збір гуманітарної допомоги. Активісти НРУ та депутати Верховної Ради перебували в Чеченській республіці Ічкерія як спостерігачі під час президентських і парламентських виборів у республіці. Делегацію Руху було запрошено до Джохар-Гали на урочистості з приводу інаугурації президента Ічкерії Аслана Масхадова. В 1997 р. на запрошення Руху в Україні перебував мер чеченської столиці Лечі Дудаєв. У підсумку візиту було підписано угоди про співпрацю між меріями Джохар-Гали та Києва й Львова.

Пріоритетним напрямком зовнішньополітичної діяльності В. Чорновола було питання утвердження Української держави в Європейській співдружності націй. Про потребу європейської інтеграції В. Чорновіл почав наполегливо заявляти під час президентських виборів 1991 року. Більше того, до своєї виборчої програми він записав пункт щодо України участі у «системі загальноєвропейської колективної безпеки» [5]. Це, на його думку, мало бути гарантією безпеки Української держави.

З обранням Л. Кравчука Президентом України, створенням СНД, перебуванням України в полі політичної орієнтації на Росію, а в подальшому підписанням угод про створення об'єднаних систем протиповітряної оборони, політикою багатовекторності тощо курс на євроатлантичну інтеграцію України не набув динамічних рис.

В. Чорновіл виступив проти створення СНД, тому що ця організація перешкоджала б рухові України до загальноєвропейських структур. Перебування України в СНД, тобто у структурі, що створювалася російською владою з метою збереження впливу в колишніх радянських республіках, а на перспективу і можливості реанімації СРСР, на його думку, становило загрозу Українській державі. Україна мала убезпечити себе від російської влади, яка перебувала в полоні імперських ідей щодо України, інтеграцією з європейськими країнами.

Тому В. Чорновіл був поборником виходу України з СНД, наполягав на цьому і доводив, що ця співдружність ні в політичному, ні в економічному плані не є вигідна Українській державі.

Критикуючи російську владу за імперські випади проти України, В. Чорновіл заявляв, що не виступає проти Росії чи російського народу. «У нас не антиросійська пропаганда, а антиімперська. Це різні речі, — зазначав він. — Ми за те, щоб з Росією були нормальні стосунки. Тільки як між рівними, щоб не було зазіхань»[6, 62]. Також твердив, що «пріоритетними для нас мають бути стосунки з Росією та нашими західними сусідами — Польщею, Угорщиною, до певної міри з Румунією, Молдовою. Складніше з Білорусією, оскільки її зовнішньополітичний курс також не визначений» [7, 73]. Схвалював В. Чорновіл підписання Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, зазначаючи, що «це вперше такий серйозний документ фіксує непорушність наших кордонів і припиняє будь-які зазіхання на нашу територію» [8].

Зважаючи на перманентні антиукраїнські випади представників російської влади і політики, В. Чорновіл наполегливо обстоював позицію про необхідність вступу України до Ради Європи, ЄС та НАТО. Не без впливу В. Чорновола у програмних документах Народного Руху України було записано про необхідність визначення місця України як європейської держави та про вирішальну роль інтеграції в європейські політичні та економічні структури для реалізації гарантій національної безпеки України.

У 1992 р. в документах НРУ знайшла своє відображення ідея В. Чорновола про необхідність участі України в системі загальноєвропейської безпеки, яка могла творитися на основі розширення і трансформації НАТО. Тільки за допомогою системи європейської спільної безпеки можна було б, на думку В. Чорновола, обмежити експансіоністські настрої російської влади щодо України. Він писав: «Нам потрібна не реінтеграція в Російську імперію, яку нам нав'язують зі Сходу, а інтеграція в Європу, у повноцінні члени європейського співтовариства. З цього погляду ми вітали б перетворення НАТО на систему колективної безпеки цілої Європи і підтримуємо ідею поступового розширення меж НАТО» [9]. 1997 р. В. Чорновіл, як голова Народного Руху України, виступив із заявою від цієї політичної партії, з вимогою подати заявку на участь України в НАТО [10].

У багатьох виступах та статтях, під час зустрічей В. Чорновіл наголошував на необхідності змінити ставлення Європи до України і навпаки. Він прагнув зацікавити європейських політиків Україною, показати їм переваги взаємовигідної співпраці, а також критикував їх за нерозуміння значення України, за відведення їй ролі буферної зони, мосту між Європою і Москвою. «Згубні наслідки, — зазначав В. Чорновіл, — для Європи може мати нерозуміння того, що

атлантичний рух повинен включати цілу Європу, а не лише Західну і почасти Центральну, і що принципових перешкод для вступу, наприклад, України до ЄС, НАТО, інших європейських інституцій, крім ще недостатнього рівня економічного і демократичного розвитку, не може бути» [11]. В Україні В. Чорновіл намагався змінити думку, що в Європі нас не чекають. Навпаки, заявляв він, там сподіваються на Україну як на надійного партнера, який чітко визначився із своїм зовнішньополітичним спрямуванням та веде послідовну діяльність у цьому напрямі. У Європі впродовж 1990-х років зростало усвідомлення значення України для європейської безпеки, тому не випадково в 1997 р. міністр закордонних справ Великої Британії окреслив межі майбутніх східних кордонів НАТО, тотожні із східними кордонами України.

Безпосередньою діяльністю В. Чорновола заради утвердження України серед європейської співдружності країн була активізація її вступу до Ради Європи, а згодом і діяльність у ній як представника української делегації. Членство у цій міждержавній організації, вважав В. Чорновіл, допоможе певною мірою убезпечити Україну від зовнішніх і внутрішніх потрясінь.

В. Чорновіл був прихильником і поширювачем ідеї Балто-Чорноморської співдружності країн, до якої могли увійти держави цієї зони посткомуністичного світу. Ці країни перебували приблизно на однаковому рівні розвитку — всі вихідці з соціалізму, і тому мали спільні проблеми. Отже, поставала необхідність пошуку взаємодопомоги та взаєморозуміння, і навіть взаємного вивчення досвіду долання важкого переходу від тоталітарної системи до демократії. Бо через специфічні особливості розвитку не всі рекомендації Заходу були придатними для використання в цих країнах. Відповідно, на думку В. Чорновола, ідея Міжмор'я чи Балто-Чорноморської дуги мала допомогти краще використати досвід один одного, а за необхідності — об'єднати зусилля, в тому числі дипломатичні, для взаємного захисту. Ця співдружність також мала сприяти інтеграції зазначених країн до загальноєвропейських структур. Передбачалося, що така співпраця і взаємопідтримка допоможуть ліквідувати негативні стереотипи історичного минулого, непростих відносин між народами.

Цікавився В. Чорновіл міжнародний досвідом формування місцевого самоврядування. Підтримуючи ідею децентралізації влади в Україні та розширення самоврядних повноважень місцевим органам влади він пропонував використати у вітчизняній практиці елементи державного устрою таких країн як Німеччина та США. В цих країнах, на думку В. Чорновола перерозподіл повноважень між центром і регіонами проведений таким чином, що співіснують впливові центральні та місцеві органи влади, які основуються на самодостатніх громадах.

Висновки. Щоб унеможливити повернення України до тоталітаризму й відновлення Російської імперії з її одвічним військовим протистоянням із Заходом, зберегти послідовну участь України в загальноєвропейському інтеграційному процесі та належну роль у процесі побудови безпечної, заможної Європи, В.Чорновіл спрямовував свої зусилля на реалізацію європейського вибору. Запозичував державотворчий досвід інших країн, пропонував власну концепцію розбудови державного устрою України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривдіна І. Б. Еволюція світоглядних позицій В. Чорновола / І. Б. Кривдіна // Інтелігенція і влада. — 2007. — Вип. 9. — С. 210–219;

2. Деревінський В. Ф. В'ячеслав Чорновіл: журналіст, борець, державотворець: монографія / В. Ф. Деревінський. — Тернопіль: Астон, 2013. — 387 с.

3. Чорновіл В. Битися чи миритися? Але — як рівний з рівним! / В. Чорновіл. — Час-Time. — 1998. — 15-21 січня.

4. Blažek P. Bývalý vězeň zgulaguchcejit českoucestou / P. Blažek // Pravo. — 1996. — 8 říjen.

5. Голос Президента України. – 1991. – No1.

6. Василишин Г. Якщо не я, то хто ж?. В'ячеслав Чорновіл. Політика та правда життя. — Ч. 2 / Гнат Василишин. – К., 1998. – 124 с.

7. Василишин Г. Призначено дійти. В'ячеслав Чорновіл. Політика та правда життя. — Ч. 1 / Гнат Василишин. – К., 1998. – 103 с.

8. Чорновіл В. Відверто про найважливіше / В. Чорновіл. — Час / Time. — 1997. — 12-18 червня.

9. Чорновіл В. Рух, не мовчи! Ця угода — зрада! / В. Чорновіл. — Час / Time. – 1996. — 3 червня.

10. Заява НРУ. — Голос України. — 1997. — 26 березня.

11. Чорновіл В. На шляху України в Європу / В. Чорновіл. — Час / Time. — 1996. — 17 травня.

REFERENCES

1. Kryvdina, I. B. (2007). Evolution worldview of V. Chornovil. *Inteligenciia i vlada (Intellectuals and power), 9.* 210-219 (in Ukr.).

2. Derevinskyi, V. F. (2013). *Viacheslav Chornovil, a journalist, wrestler, founder of the state*. Ternopil: Aston (in Ukr.).

3. Chornovil, V. (1998, January15–21). To struggle or to put up? But — on equals! *Chas-Time (Time-Time)* (in Ukr.).

4. Blazhek, P. (1996, October 8). Former prisoner of the gulag wants to go through Czech. *Pravo* (in Czech).

5. *The voice of the President of Ukraine. (1991), 1* (in Ukr.).

6. Vasylyshyn, G. (1998). *If not me, then who? Viacheslav Chornovil. Politics and truth of life.* Vol. 2. Kyiv (in Ukr.).

7. Vasylyshyn, G. (1998). *Appointed to come. Viacheslav Chornovil. Politics and truth of life.*Vol. 1. Kyiv (in Ukr.).

8. Chornovil, V. (1997, June 12-18). Frankly about the most important. *Chas- Time (Time-Time)* (in Ukr.).

9. Chornovil, V. (1996, June 3). Rukh (movement), do not keep silence! This agreement — treachery! *Chas- Time (Time-Time)* (in Ukr.).

10. Statement of National Rukh of Ukraine (NRU). (1997, March 26.). *Golos Ukrainy (The Voice of Ukraine)* (in Ukr.).

11. Chornovil, V. (1996, May 17). On the way of Ukraine to Europe. *Chas- Time (Time-Time)* (in Ukr.).